

Dr hab. Zbigniew Staniek
Prof. Akademii Kaliskiej im.
Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego

**Recenzja pracy doktorskiej mgr Magdaleny Andrejczuk pt.
Startupy i ich ekosystem w Polsce napisanej pod kierunkiem Prof. dr hab. Juliusza
Gardawskiego (promotor pomocniczy dr J. Czarzasty)**

1. Uwagi wstępne

Recenzowana praca doktorska liczy 350 stron, w tym 299 stron tekstu o charakterze merytorycznym. Składa się z wstępu, 5 rozdziałów, podsumowania rozprawy, bibliografii i spisu tabel, wykresu i rysunków oraz załączników. W bibliografii znajdują się 402 pozycje książkowe i artykułowe.. Przeważają w nich pozycje z zakresu teorii i praktyki funkcjonowania przedsiębiorstw. Rozważania dotyczą ważnego i relatywnie nowego zagadnienia roli i znaczenia startupów oraz ich ekosystemu w Polsce na tle porównań z innymi krajami. W pracy dominuje podejście podmiotowe przy mniejszym zakresie analizy przedmiotowej (rodzaju czy obszaru działalności danego podmiotu gospodarowania).

2. Cele i hipotezy badawcze

Celem pracy jest „dekonstrukcja i analiza modelu funkcjonowania startupów w Polsce oraz scharakteryzowanie typu przedsiębiorcy i przedsiębiorcy przedsiębiorstwa technologiczne typu startup”.(s.9) Cele szczegółowe to analiza uwarunkowań rozwojowych startupów oraz ocena wpływu ich działalności (wraz z ich ekosystemami) na gospodarkę. Wskazuje się także na rolę państwa w tym obszarze gospodarowania.

Autorka dysertacji formułuje główną tezę badawczą jako uzależnienie rozwoju startupów od cech tzw. zależnej gospodarki rynkowej (w literaturze są również inne podziały i klasyfikacje systemów gospodarki rynkowej). Cechy te ograniczają rozwój startupów. Środki publiczne są głównie przeznaczane na finansowanie podmiotów ekosystemu startupowego, nie zaś bezpośrednio na wspieranie innowacyjności. ..Jednocześnie autorka formułuje 10 pytań badawczych (s. 16-17). Wśród nich są pytania dotyczące roli różnych kapitałów w ekosystemie startupów czy roli państwa. Dla rozwoju startupów bardzo duże znaczenie mają postawy przedsiębiorców wobec ryzyka. Konsekwencje rozwojowe ma także zakres występowania różnych typów założycieli startupów.

Doktorantka wskazuje jednocześnie na występowanie luki badawczej dotyczącej próby uogólnienia doświadczeń wynikających z funkcjonowania zróżnicowanego zbioru firm zaliczanych do startupów. Jednym z celów pracy była próba dookreślenia istoty

przedsiębiorstwa – startupu – własna definicja autorki jest próbą takiego uogólnieni. Podobnie mamy do czynienia z definiowaniem „ekosystemu startupów”. Jednocześnie jednak nie należy przeceniać samego faktu definiowania dla przebiegu rzeczywistych procesów gospodarowania. Doktorantka sama zwraca na to uwagę cytując opinie jednego z założycieli startupów o „braku potrzeby formułowania twardych definicji”(s.53).

3. Problemy metodologiczne

Do podstawowych metod badawczych stosowanych w pracy zaliczyć należy wywiady narracyjne z założycielami startupów oraz z przedstawicielami ekosystemu stanowiących jednocześnie funkcje panelu eksperckiego. Same metody badawcze i stosowane w nich narzędzia zostały poddane weryfikacji i konsultacji w szeroko rozumianej społeczności startupowej. Praca w dużym stopniu opiera się o wyniki badań własnych, co stanowi jej istotny walor. Dotyczy to tak środowiska założycieli startupów jak i środowiska zróżnicowanych podmiotów ekosystemu.

Szeroko wykorzystywane w pracy są badania jakościowe w postaci pogłębionych wywiadów narracyjnych (28 wywiadów wykorzystanych w pracy), gdzie autorka nawiązuje do doświadczeń z wieloletnich badań zespołu badawczego pod kierunkiem prof. dr hab. J. Gardawskiego. Nawiązuje się tu także do metody ugruntowanej B. Glasera i A. Straussa.

Uzupełnieniem empirii badawczej jest szeroko wykorzystywana obserwacja uczestnicząca polegająca na aktywnym udziale autorki rozprawy doktorskiej w wydarzeniach startupowych np. w różnego rodzaju projektach, konferencjach problemowych, wizyt studyjnych czy aktywności w mediach społecznościowych. W warstwie teoretycznej wykorzystuje się dostępną literaturę przedmiotu oraz różnego rodzaju raporty z badań – głównie raporty Fundacji Startup Poland. Raportowanie sytuacji startupów obejmuje okres od 2015 roku, co pozwala już na uchwycenie pewnych trendów i tendencji rozwojowych.

Badania empiryczne w umiejętny sposób uzupełniane są analiza publikacji dotyczących różnych aspektów funkcjonowania i rozwoju startupów oraz ich ekosystemu. W pracy szeroko wykorzystuje się literaturę krajową i zagraniczną. Zwraca uwagę duża ilość pozycji anglojęzycznych. Autorka sięga również do opracowań i raportów międzynarodowych jak np. Globalny Raport Konkurencyjności czy opracowania Komisji Europejskiej.

Rozważania są prowadzone w konkretnych warunkach geograficzno – historycznych oraz instytucjonalnych. Zadaniem każdego badacza procesów gospodarowania jest tworzenie teorii wyjaśniających zachodzące zjawiska i procesy oraz dających podstawy do podejmowania skutecznych i efektywnych decyzji. Chodzi o zapewnienie odpowiedniej „praktycznej użyteczności teorii”. I ta warstwa pracy nie budzi większych uwag. Gorzej jest

z odniesieniami teoretycznymi choć w wielu miejscach rozprawy takie odniesienia mają miejsce. Teoria ma przy tym nie tylko wyjaśniać procesy i zjawiska zachodzące w rzeczywistości, ale proponować dobre rozwiązania. .

4. Struktura i treść pracy

Treść pracy jest zgodna z tytułem rozprawy doktorskiej i jej strukturą. Układ poszczególnych rozdziałów nie budzi większych zastrzeżeń. Wydaje się jednak, iż rozdział 5 pracy w istocie stanowi element podsumowania całej rozprawy doktorskiej. Rozdział 1 poświęcony jest omówieniu relacji startupów i różnych cech czy procesów zachodzących w systemie gospodarowania. Szczególnie dotyczy to roli nowych technologii w gospodarce, szczególnie cyfryzacji.

Dużo miejsca w rozdziale zajmują kwestie definicyjne dotyczące istoty startupu i ekosystemu startupowego, Autorka na podstawie badań empirycznych przedstawia własną definicję startupu. co jest szerzej omówione w dalszej części recenzji. W rozdziale tym doktoranka pisze o wolnym rynku, wolnej konkurencji czy gospodarce wolnorynkowej (s.69), co raczej ma charakter teoretyczno – modelowy niż praktyczny w funkcjonowaniu startupów. Współczesne rynki mają bowiem charakter mniej lub bardziej zmonopolizowany. ma miejsce różnego rodzaju konkurencja monopolistyczna. Pojawia się tu także problem wzajemnych relacji dużych firm korporacyjnych z rozwijającymi się startupami.

Dyskusyjne są rozważania dotyczące modeli gospodarki rynkowej (autorka używa terminu „teorie różnorodności kapitalizmu”{s.25). Głównie rozpatruje różnice między liberalną gospodarką rynkową, koordynowaną gospodarką rynkowa i zależną gospodarką rynkowa. Analizowane są cechy tych gospodarek sprzyjające lub hamujące rozwój startupów. Najbardziej hamujący wpływ występuje w warunkach zależnej gospodarki rynkowej.

Istotną cechą różnicującą poszczególne systemy gospodarowania jest rola państwa; W rozdziale 1 zagadnienie to jest omawiane w ujęciu koncepcji „przedsiębiorczego państwa” M. Mazzucato. Chodzi tu głównie o relacje państwa i biznesu w tworzeniu i wdrażaniu innowacji oraz rozkładzie ponoszonego ryzyka. Podkreśla się rolę środków publicznych w finansowaniu B+R. Rolą państwa jest przyciąganie prywatnych inwestycji (s.79).

W rozdziale sporo miejsca zajmuje problem społeczeństwa informacyjnego jako istotnego obszaru funkcjonowania startupów oraz połączenie tej wizji z państwem dobrobytu (na przykładzie Finlandii). Oznacza to coraz większą rolę technologii i sieci informacyjnych (w rozprawie brak omówienie cech gospodarki sieciowej). Termin „społeczeństwo informacyjne” wymaga dookreślenia np. poprzez analizę cech dóbr cyfrowych takich jak: brak rywalizacji, nieskończona zdolność do pomnażania (korzyści skali), niepodzielność oraz

aprzestrzenność. Istotne jest tu także zagadnienie asymetrii informacji i jej przejawów w postaci: mechanizmów negatywnej selekcji, hazardu moralnego, zjawisk gapowicza, efektów sygnalizowania, problemów agencji czy renty informacyjnej. Szkoda, że autorka rozprawy doktorskiej nie rozwinęła roli państwa w działaniach wobec zagrożeń związanych ze sztuczną inteligencją (s.85).

W rozdziale 2 omawiany jest rozwój startupów w warunkach gospodarki polskiej., počawszy od okresu transformacji. Istotne są tu kulturowe wzorce gospodarowania (praca na swoim, na własną rękę). Wskazano na rolę poszczególnych kapitałów dla rozwoju firm. Daje tu o sobie znać problem luki kapitałowej czy ograniczeń w zakresie wiedzy i edukacji. Należy tu zaznaczyć zakres występowania tego typu firm. Zgodnie z danymi GUS w 2022 roku w Polsce powstało około 370 tys. firm, według zaś danych Fundacji Startup Poland startupy to grupa zaledwie około 3 tys. firm. Znaczenie tej grupy firm dla gospodarki jest większe w związku z ich obecnością w nowoczesnych technologicznie sferach gospodarowania oraz zjawiskami skalowalności.

Autorka szeroko omawia problemy przedsiębiorczości.na przykładach konkretnych firm jak np. Allegro. Wskazuje na ewolucję warunków zakładania firm – startupów w czasie. Omawia także perspektywy przekształcania startupów w jednorożce, co można traktować jako formę osiągnięcia sukcesu ekonomicznego.. Szerzej można by omówić zależności rozwoju startupów i cyklu koniunkturalnego.

W zbyt małym stopniu analizowane są w tym rozdziale prawne formy własności startupów gdzie w Polsce dominują spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Szerzej należałoby omówić kwestię prostej spółki akcyjnej mającej na celu między innymi zahamowanie „eksportu” polskich pomysłów za granicę. Brak tu odniesień do wniosków wynikających z teorii praw własności.

W każdej gospodarce istotna jest rola firm z sektora MSP (dyskusyjne jest pojęcie kluczowa rola), traktowanych jako firmy o charakterze komplementarnym wobec firm dużych, korporacji. Obie grupy firm stoją przed wyzwaniami związanymi z realizacją koncepcji zrównoważonego rozwoju.

Autorka rozprawy dokonuje porównań rozwoju startupów w różnych krajach. Cechą wspólną tych firm jest dominacja nastawiania swej działalności na współpracę z innymi firmami. Świadczy to o znaczeniu mechanizmu społecznej kooperacji jako mechanizmu komplementarnego wobec mechanizmu konkurencji rynkowej. Z prezentacji danych o ilości i cechach jakościowych wynika przodująca rola USA W analizach nie wyjaśniono niektórych

informacji jak np. dlaczego większość amerykańskich przedsiębiorców pochodzi z Uniwersytetu Stanforda?

W końcowej części rozdziału omawiane są główne wyzwania rozwojowe. Doktorantka sygnalizuje ważny problem niepowodzeń w biznesie i stosunek przedsiębiorców do porażki. Głównymi zaś przyczynami porażek jest brak popytu na produkt/usługę, nieskuteczny marketing oraz braki kapitałowe. Zasadne jest zwrócenie uwagi na rolę kapitału społecznego, który stanowi w naszym kraju istotną barierę gospodarowania.

Rozdział 3 dotyczy omówienia ekosystemu startupów w Polsce i na świecie. Istotne są tu zwłaszcza porównania innowacyjności. Zachodzące zmiany w przedsiębiorczości startupowej nie podważają dominującej roli Doliny Krzemowej..

W rozdziale tym dużo uwag poświęca się charakterystyce gospodarki cyfrowej i związanej z tym gospodarki sieciowej, choć w odczuciu recenzenta kwestie te w wielu miejscach są jedynie sygnalizowane – zwłaszcza w warstwie skutków społeczno-gospodarczych. Procesy cyfryzacji wpływają istotnie na relacje hierarchii i sieciowości. Nie to było jednak głównym celem pracy. Podobnie jak sygnalizowane zagadnienie „startupy a zrównoważony rozwój” (rola startupów impaktowych) i związane z tym europejskie plany na rzecz innowacji. Wszystko to zmierza do stworzenia europejskiego ekosystemu startupowego.

Ciekawe są porównania innowacyjności gospodarki Polski na tle gospodarek innych krajów (wykorzystanie europejskiej tablicy wyników innowacyjności). Omawiana jest pozycja Polski w rankingach międzynarodowych. Istotne znaczenie ma tu Krajowy Wskaźnik Uwarunkowań Przedsiębiorczości. Rozwinięcia wymaga jednak stwierdzenie na s. 153 iż „najbardziej innowacyjnym krajem poza UE jest Korea Południowa”. Dlaczego? Duża w tym rola instytucji.

Niezależnie od precyzji w definiowaniu „ekosystemu startupowego” (czemu nie systemu instytucjonalnego?) istotą jego są więzi i relacje między podmiotami i kapitałami (głównie finansowym, ludzkim i społecznym). Na uznanie zasługuje podkreślenie wagi systemu wartości dla konkretnego kształtu danego ekosystemu np. docenianie doświadczenia tych, którym się nie udało. .

Na tle analiz różnych systemów w gospodarce światowej autorka szczegółowo analizuje ekosystem w Izraelu jako jeden z wiodących systemów na świecie. W prezentowanej charakterystyce niejasna jest rola międzynarodowych korporacji. Szkoda, iż autorka nie wykorzystuje jednak wniosków wynikających z dorobku ekonomii instytucjonalnej i ograniczeniach importu rozwiązań instytucjonalnych. Okres analizy rozprawy nie objął także

migracji wielu startupów z uwagi na zamieszanie wokół systemu prawnego w ostatnim okresie.

W zakresie analizy ekosystemu w Polsce (podmioty tego systemu wymienione na s. 185-186). Autorka omawia role takich podmiotów jak: fundusze venture capital, akceleratory, inkubatory, private equity, platformy crowdfundingowe, kluby aniołów biznesu i szereg innych. Miejsce Polski w rankingach oceniających funkcjonowanie ekosystemów nie wypada imponująco; raporty wskazują jednak na możliwy do wykorzystania potencjał (ekosystem dojrzewający). Uzasadnienia wymaga teza o pozytywnym oddziaływaniu wdrożenia planów akcjonariatu pracowniczego (s.191).

Zmiany w ekosystemie wywierają istotny wpływ na funkcjonowanie i rozwój startupów. Na ten rozwój wpływają różne instytucje – organizacje jak np. Polski Fundusz Rozwoju, Agencja Rozwoju Przemysłu, Bank Gospodarstwa Krajowego, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Narodowe Centrum Badań i Rozwoju i wiele innych.

Szczegółowo omawiane są także polskie programy akceleracyjne i inkubatory przedsiębiorczości. W obszarze akceleracyjnym najbardziej aktywnymi podmiotami jest sektor bankowy i spółki Skarbu Państwa. Inkubatory i akceleratory są specyficznymi rodzajami klastrów. Autorka omawia także formy wsparcia aniołów biznesu (sieć kontaktów, mentoring). Ważnym elementem ekosystemu są uczelnie wyższe, w tym akademickie inkubatory przedsiębiorczości. Terytorialnie wiodące miejsce w systemie ekosystemów zajmuje Warszawa.

W rozdziale omówiono również na podstawie opinii założycieli startupów różnice między Polską a innymi krajami, co głównie dotyczy zakresu aktywności międzynarodowej i stopnia otwartości na możliwe niepowodzenie w biznesie.

Rozdział 4 pracy dotyczy charakterystyki przedsiębiorców związanych ze startupami. Zdaniem recenzenta stanowi to szczególnie wartościową część pracy. Wiąże się to ze stworzeniem typologii przedsiębiorców w oparciu o własne badania empiryczne doktorantki. Z typologia ta wiążą się cechy społecznego systemu gospodarowania takie jak: stosunek do ryzyka, sposób traktowania możliwego niepowodzenia w biznesie, motywy zakładania firm, skala prowadzonej działalności gospodarczej, relacje innowacji i imitacji czy skłonność do współpracy i kooperacji itd. Autorka kładzie nacisk na typologię założycieli startupów, nie zaś samych startupów – choć kwestie te są z sobą związane.

Mgr M. Andrejczuk przedstawia oryginalną typologię założycieli startupów: typ hakerski, typ serynej przedsiębiorczości, typ innowacyjny, typ hipsterski i typ piracki. Typy te szeroko charakteryzuje i porównuje do innych typologii czy innych ujęć teoretycznych.

Istotny był dobór grupy badawczej ze względu na przedmiot działalności – różnorodność branż i dziedzin gospodarowania. Były to takie branże jak np.: fintech, big data, business intelligence, sektor zdrowia, edukacja i inne. Różny też był wiek czy etap rozwoju startupów w doborze osób badanych.

Wśród głównych motywów zakładania przedsiębiorstw oprócz wiary we własne zdolności biznesowe istotna jest ocena szans rozwojowych w ocenianym otoczeniu. Główne motywacje dotyczą zapewnienia sobie utrzymania i chęć wzbogacenia się. W mniejszym stopniu znaczenie mają tradycje rodzinne. Z badań wynikają też takie motywy jak: samodzielność decyzyjna, samorealizacja, ciekawość, chęć tworzenia nowego, unikanie rutyny i szereg innych. Zaletą rozważań jest oparcie się o konkretne przykłady motywujących działań. Motywy zakładania startupów są zróżnicowane według typów założycieli (np. chęć ryzykowania dla typu pirackiego).

W rozdziale tym szeroko omawiane są także wymiary, cechy startupów. Stanowią one także kryteria dla wyodrębnienia typów założycieli. Zaliczmy do nich: ideę założenia startupu czy jego misja, rozróżnienie innowacyjności od imitacji, zaangażowanie w tworzenie sieci biznesowych i wymiany doświadczeń (network i ekosystem), skłonność do ryzyka czy awersja do strat, gotowość do zmiany modelu biznesowego. Istotna jest tu także umiejętność zarządzania zmianą.

W rozdziale 4 w największym jednak stopniu ma miejsce odwoływanie się autorki dysertacji do określonych teorii. Trafnie doktorantka przy analizie „ducha przedsiębiorczości” nawiązuje do teorii A. Schumpetera i jego koncepcji „twórczej destrukcji”. Zasadnicze znaczenie ma tu liderowanie w innowacjach. Ważne jest także rozróżnienie trzech kategorii innowacji, wynalazki i imitacje innowacji. Innowacje to skomercjalizowane wynalazki. Autorka nawiązuje także do teorii F. Znanieckiego T. Mertona (typy indywidualnego przystosowania). Z teorii tych autorka wywodzi typologie i charakterystyki osobowości.

Rozdział 5 pracy, jak już wspomniano, w istocie stanowi element podsumowania czy zakończenia rozprawy doktorskiej. Dotyczy to szczególnie 8 prezentowanych wyzwań rozwojowych i 6 rekomendacji dla polskiej gospodarki. Wyzwania to: niedostatek kapitału prywatnego, niski potencjał kapitału ludzkiego, brak ugruntowanej tradycji przedsiębiorczości, luki edukacyjne, nieprawidłowości publicznego finansowania, brak stabilności regulacji prawnych, niedostatek strategii rozwojowych startupów, kultura startupowa.

Rekomendacje zaś dotyczą: stworzenia efektywnego mechanizmu dystrybucji środków z UE oraz większego dostępu do prywatnego kapitału finansowego, rozszerzenie edukacji w

zakresie przedsiębiorczości, stworzenie sprawnego systemu zakładania i prowadzenia biznesu, doskonalenie systemu motywacyjnego dla rozwoju startupów, rozwijanie partnerstwa biznesowego oraz stworzenie strategii rozwojowej dla startupów. .

5. Osiągnięte rezultaty badawcze

Rezultaty badawcze uwidaczniają się w realizacji zakładanych celów badawczych (w pracy – pytań badawczych s. 16-17). Generalnie należy stwierdzić iż autorka dysertacji cele te w dużym stopniu zrealizowała. Jednym z osiągnięć jest własna definicja startupu prezentowana na s. 43 pracy. W pewnym uproszczeniu „Startup to przedsięwzięcie, którego celem jest ukonstytuowanie się modelu biznesowego w ramach innowacyjnej działalności związanej z wykorzystywaniem nowych technologii, prowadzonej w sektorze gospodarki cyfrowej” – dłuższa definicja jest na s. 63 pracy.. Firmy te cechuje elastyczność modelu biznesowego, innowacyjność, oparcie o nowe technologie, szybkie tempo rozwoju, skalowalność, skłonność do ryzyka i znaczenie relacji biznesowych. Startup to jednocześnie przedsięwzięcie wysokiego ryzyka.

Autorka rozprawy na podstawie analizy cech różnych systemów gospodarowania wskazuje na te cechy, które szczególnie sprzyjają rozwojowi startupów i są to głównie cechy anglosaskiego i skandynawskiego modelu gospodarki rynkowej. W rozprawie pokazano także zakres wpływu poszczególnych kapitałów na ekosystem startupów i bezpośrednio na startupy. W rozprawie omawiane są różne konkretne formy zastosowań tych kapitałów w praktyce gospodarczej

Rola państwa w wspieraniu funkcjonowania i rozwoju startupów to głównie problem odbiurokratyzowania systemu regulacji – w tym problem rejestracji firm, stabilności rozwiązań prawnych oraz polityka podatkowa. Regulacje prawne powinny być zbieżne z pojawianiem się nowych technik i technologii produkcji. W polityce państwa wspierającej startupy szczególnie duże znaczenie ma regulacja dotycząca wsparcia finansowego podmiotów ekosystemu np. fundusze venture capital czy aniołów biznesu oraz dostęp do finansów zagranicznych funduszy inwestycyjnych. Jak pisze sama autorka „największym wyzwaniem dla Polski jest zmiana formuły finansowania z państwowego na prywatny”(s.191).

Rozwój startupów sprzyja w coraz większym stopniu wdrażaniu innowacji do gospodarki co powinno pomagać w rozwiązywaniu wielu problemów społeczno – gospodarczych. Jednym z podstawowych wyzwań rozwojowych jest współpraca z dużymi korporacjami, zwłaszcza w zakresie innowacji produktowej tj. do wejścia nowego produktu/usługi na rynek i trwałe uzyskanie aprobaty klientów. Międzynarodowe firmy

rozwijają się w tak szybkim tempie iż zajmują kolejne obszary działalności. Jednym z rozwiązań w warunkach polskich jest poszukiwanie nisz rynkowych. Relacje startup a duża firma wymagają nie tyle rywalizacji i konkurencji, co współdziałania i partnerstwa biznesowego. Przykładem może tu być rynek CVC, gdzie duże firmy inwestują w startupy.

Zdaniem recenzenta niezbyt przekonujące są wywody na temat relacji ekosystemu startupów a otoczeniem społeczno – gospodarczym w Polsce (pytanie badawcze nr 6). Granice między tymi określeniami nie są wyraziste. Dla rozwoju startupów duże znaczenie mają postawy przedsiębiorców wobec ryzyka. Wiąże się z tym większe oparcie finansowania startupów w oparciu o środki prywatne nie publiczne. Nadal dominuje finansowanie własne (ewentualnie rodzina, znajomi) bez udziału kapitału zewnętrznego. Pewne znaczenie ma dofinansowanie ze środków publicznych. Istnieje potrzeba rozszerzenia źródeł finansowania. Ważny jest także dopływ pieniędzy na wczesnym etapie rozwoju startupu.

W procesach gospodarowania coraz większe jest znaczenie oczekiwań (autorka niezbyt precyzyjnie określa to założeniami rozwoju i ekspansji). Oczekiwania te zależą od etapu rozwojowego danego startupu: formułowania założeń modelu biznesowego, rejestracja firmy i prototypowanie, stabilna sprzedaż i funkcjonujący model biznesowy oraz ekspansja rozwojowa. Duże znaczenie dla racjonalności oczekiwań ma stabilizacja uwarunkowań i polityki wobec startupów. Brak tej stabilności prowadzi do „przenoszenia działalności do innych krajów czy zakładania firm poza granicami kraju”(s.284). Jednocześnie rośnie możliwy do wykorzystania potencjał rozwojowy dla startupów.

Wysoki stopień specjalizacji, podział pracy i potencjalne korzyści skali wymagają by uczynić problem kooperacji i współdziałania ludzi i podmiotów gospodarczych centralnym punktem rozważań mikro- i makroekonomicznych. Także dla startupów. Kooperacja staje się komplementarnym wobec konkurencji rynkowej mechanizmem gospodarowania. Sposoby wzajemnych relacji, splatania więzi między podmiotami a nie optymalizacja podejmowanych działań staje się jednym z głównych wyzwań wobec teorii. Jeśli do kooperacji nie dochodzi, lub jest ona niedostateczna, to system gospodarczy pracuje poniżej swych możliwości produkcyjnych. Rzecz w tym, że w warunkach niskiego poziomu kapitału społecznego sytuacja ta jest wielce prawdopodobna.

Na wysoce pozytywną ocenę zasługuje charakterystyka typów założycieli startupów. Tu przeprowadzone są szerokie wywody dotyczące wyodrębnienia następujących typów założycieli startupów: typ hakerski, typ seryjnej przedsiębiorczości, typ innowacyjny, typ hipsterski i typ piracki. Recenzent wysoce pozytywnie oceniając osiągnięte rezultaty w tym obszarze zwraca jednak uwagę na kwestię zakresu występowania tych typów założycieli dla

rzeczywistych procesów gospodarowania. Jakiego są tego skutki? I czy jest możliwy postulat zawarty na s. 281 o dostosowaniu programów, narzędzi i instrumentów do poszczególnych typów przedsiębiorców?

Pytanie badawcze nr 10 to w istocie synteza pytań 1-9. Tutaj ciekawe są spostrzeżenia autorki w zakresie korzyści i kosztów regulacji omawianego obszaru gospodarowania. Podstawowe znaczenie ma względna stabilność rozwiązań, sprawność systemów prawnych czy kształtowanie równowagi instytucjonalnej (choć pojęcie to nie występuje w rozprawie).

Dominacja podejścia podmiotowego w relacji do ujęcia przedmiotowego (analizy problemów związanych z różnymi obszarami gospodarowania) ogranicza pole badawcze. Wpłynęło by to jednak na zbyt duże rozmiary rozprawy doktorskiej. Kwestie te w rozprawie jako dylematy rozwojowe pojawiają się w zakończeniu pracy jak np. problemy sztucznej inteligencji. Dodać do tego można rolę technologii blockchain i zagadnienie kryptowalut czy obszar biotechnologii i fotowoltaniki. W małym stopniu w pracy zostały omówione, a zapowiadane we wstępie kwestie „pozycji ekosystemów jako ważnego elementu gospodarki cyfrowej” (s.11).

Wśród proponowanych rekomendacji dla gospodarki w Polsce znajduje się rekomendacja nr 6 o potrzebie stworzenia strategii rozwoju startupów i przedsiębiorstw technologicznych. Wydaje się, iż zamierzenie takie jest celowe w ramach polityki przemysłowej i z uwzględnieniem tego co określamy terminem pułapki średniego rozwoju. O skuteczności funkcjonowania startupów może też świadczyć ilość „jednoróżców” (tj. firm z wyceną ponad 1 mld dolarów jak np. Allegro) czy firm o mniejszych wycenach ale o trwałej pozycji rynkowej.

W związku z niektórymi niejasnościami czy zgłoszonymi uwagami nasuwają się dwa podstawowe pytania do autorki dysertacji:

- W jakim stopniu problemy związane z coraz szerszym wykorzystywaniem sztucznej inteligencji będą wpływały na perspektywy rozwoju startupów w przyszłości. Jakich regulacji prawnych należy oczekiwać w tym obszarze gospodarowania ?

- Czy rosnąca liczba publicznych programów wsparcia sprzyja wzrostowi inicjatyw biznesowych? Czy można tu zauważyć jakieś zagrożenia w rozwoju startupów?

6. Strona formalna

Recenzent nie zgłasza generalnych zastrzeżeń do strony redakcyjno – stylistycznej recenzowanej pracy. W rozprawie występują jednak różnego rodzaju potknięcia i nieścisłości.

Dotyczy to np. zbyt częstych uwag w tekście, iż dany problem będzie wyjaśniany w innym miejscu.

Niektóre z występujących pojęć wymagają rozwinięcia czy wyjaśnienia jak np.: „wybitne branże”(s.10), „polski kapitalizm”(s.11), „przedsiębiorczość transformacji społeczno – gospodarczej”(s.25), „nowe technologie wprowadzają innowacje”(s.65), „venture capital kocha ryzyko”(s.80), „prawo i rozwiązania instytucjonalne”(s. 89), „wirtualne wyceny”(s.145), „wschodzących inwestorów”(s.153), „paradoks ekosystemów”(s.169), „ryzyko nadużyć”(s.221), „startupy impaktowe”(s. 266), „gospodarka sprzyjająca startupom”(s.284), „zrównoważono obszar badawczy”(s.297).

Występują także luki w sposobie zamieszczania źródeł do niektórych tablic oraz zdarzają się nieliczne błędy redakcyjne jak np. na s. 254 zła numeracja 4.1.4.

Występują także w pracy nieliczne błędy stylistyczne czy redakcyjne jak np.: „pojęcia te zostały one również”(odnośnik 6 s.7), „pojawiają się informacje związane z pojawieniem się tzw. .bańki startupowej| (s.145), „następujące opozycję wartości”(s. 169), „jednak są one głównie skierowane są do niedoświadczonych”(s.201), „silny głos ekosystemu”(s.286) czy niedokończone zdanie na s. 295 „poza obszar badawczy, warto zwrócić.....”

7. Ocena końcowa

Treść pracy świadczy o dobrym rozeznaniu w tematyce funkcjonowania i rozwoju startupów oraz ich relacji z różnymi podmiotami otoczenia – ekosystemu. Jej relatywnie słabszą stroną jest warstwa teoretyczna – odwołanie się do określonej teorii: przedsiębiorstwa, innowacji (postępu technicznego) czy teorii ryzyka. Brak też wykorzystania dorobku takich nurtów teoretycznych jak ekonomia instytucjonalna czy ekonomia rozwoju. Praca ma w dużym stopniu charakter empiryczny (co jest jej dużym plusem) i jednocześnie wzbogacający wiedzę w omawianej nowej tematyce. Na podstawie analizy wykorzystanej w pracy literatury przedstawia wartościowe interpretacje i własne komentarze, co świadczy o pogłębionej wiedzy autorki dysertacji i umiejętności jej wykorzystania w samodzielnym rozwiązywaniu problemów badawczych. Praca wnosi także pewien wkład do badań o charakterze metodologicznym – pogłębiony wywiad narracyjny.

Autorka rozprawy doktorskiej potrafi prowadzić samodzielne badania i analizy naukowe. Zgłoszone uwagi i zastrzeżenia mają w dużym stopniu charakter polemiczny i wskazują na inne możliwe interpretacje niektórych poruszanych zagadnień. Zwracają także uwagę na potrzebę pogłębienia ujęć teoretycznych w dalszych badaniach naukowych doktorantki.

Rezultaty rozprawy doktorskiej wskazują na rozwiązanie założonego problemu badawczego i weryfikację hipotez badawczych.. Sposób prezentacji poruszanych zagadnień świadczy o dużej wiedzy autorki w sferze funkcjonowania i rozwoju starupów oraz ich ekosystemu. W związku z powyższym pragnę stwierdzić, iż recenzowana praca spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim i wnioskuję o podjęcie dalszych etapów przewodu doktorskiego – w tym o dopuszczenie mgr Magdaleny Andrejczuk do publicznej obrony ocenianej rozprawy.

2023-09-04

/Zbigniew Staniek/